

Flytta eller stanna?

– Unga vuxnas flytt från landsbygdskommuner

Lovisa Bergsten

Flytta eller stanna? - Unga vuxnas flytt från landsbygdskommuner

Move or stay? – Young adults leaving the countryside

Lovisa Bergsten

Handledare: Anna Peterson, SLU Alnarp , Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anders Larsson, SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsplanering

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2016

Omslagsbild: Casimir Lundholm, Karin. Det är bara de dumma tjejerna som stannar [illustration].

2016. <http://www.harifran.nu/illustrationer/> (Hämtad 2016-08-01).

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Landsbygd, landsbygdsutveckling, Västra Götalandsregionen, avfolkning, befolkningsminskning,

Abstract

Urbanization and depopulation of the countryside is a trend not only in Sweden but in large areas of the world – a trend which is likely to continue. In Sweden half of the country's municipalities face a decrease in population, and most of these communes are countryside- or back-country municipalities. The majority of the decrease is in the category young adults between 19 and 35 years – which affect both the supply of competence in the municipality and the tax revenues, in both a short- and long-term aspect.

The municipalities Gullspång, Karlsborg, Bengtsfors och Färgelanda in the Västra Götaland region have all had a 15 – 20 % decrease in population number between the years 1995 and 2015. These four municipalities are the ones that have decreased in population the most during the last twenty years in this region. In this paper eight representatives for these four communes are interviewed about their municipalities' long term strategies to handle depopulation.

Do these municipalities have strategies to deal with the decrease? Pursuant research on depopulation the importance of long-term strategies cannot be underestimated when a municipality or region faces the problem with depopulation. The result of the interviews performed for this paper shows that none of the four municipalities have any far-reaching long-term strategies, much less an acceptance of what is a fact in the municipality; decrease in population.

Sammanfattning

Medan vissa kommuner och (storstads-)regioner tampas med en bostadskris som liknar den åren föregående miljonprogrammets sjösättning i Sverige, brottas andra med en avfolkning som gör att existensberättigandet som kommun kan ifrågasättas. Urbanisering och avfolkning av landsbygden är en

trend över stora delar av världen, inte bara i Sverige, och troligtvis kommer den här trenden att fortsätta. I Sverige har hälften av landets kommuner en faktisk befolkningsminskning, och de flesta av dessa är glesbygds- eller landsbygdskommuner. Av de som flyttar är en majoritet unga vuxna mellan 19 och 35 år – vilket påverkar både kompetensförsörjningen i kommunen och skatteintäkter.

Kommunerna Gullspång, Karlsborg, Bengtsfors och Färgelanda i Västra Götalandsregionen har alla haft 15 till 20 % minskning i invånarantal mellan åren 1995 och 2015. Dessa kommuner är de som minskat mest i regionen de senaste tjugo åren. I den här uppsatsen har åtta företrädare för de fyra kommuner intervjuats med intentionen att undersöka om och vad dessa kommuner har för långsiktiga strategier för att hantera avfolkningen.

Har då dessa kommuner strategier för att hantera minskningen? Enligt forskning kring avfolkning kan vikten av långsiktiga strategier inte underskattas när en kommun eller region står inför problemet med avfolkning. Resultatet av intervjuerna genomförda för den här uppsatsen visar att ingen av de fyra kommunerna har långtgående långsiktiga strategier, än mindre en acceptans av vad som faktiskt är en realitet i kommunen - befolkningsminskning.

Förord

Uppslaget till den här uppsatsen kom till främst av två anledningar; den ena var att jag, som är uppväxt på landet i Skara kommun i Västra Götalandsregionen, lyssnade på p1-programmet Kluvet land om de utmaningar landsbygdskommuner har att hantera med den urbaniseringstrend vi ser i västvärlden idag. I programmet var kommunen Gullspång i norra delen av Västra Götalandsregionen med, vilket fick mig att börja fundera över de problem med avfolkning som kommunerna i mina hemtrakter har att brottas med. Den andra anledningen var att jag fick en praktik på Region Skåne i projektet Stad och Land där man identifierat att en av framtidsutmaningarna för Skåne som region är att uppvärdera landsbygden och se den som en lika viktig del som staden. Vidare fokuserar projektet på att hantera kopplingen mellan stad och land, och öka utbytet – både det teoretiska och det fysiska – mellan det urbana och det rurala.

När jag sedan, genom min praktik på regionen, kom i kontakt med diverse olika debattörer i ämnet urbanisering och landsbygdens vara eller icke vara förstod jag att ett av de största problemen med landsbygdens avfolkning är utflytten av unga vuxna. Utifrån detta valde jag att rikta min uppsats mot denna kategori samhällsinvånare.

I arbetet med uppsatsen har min praktik på Region Skåne varit mycket värdefullt, och då framförallt den kontakt med kommuntjänstemän jag fått genom projektet Stad och Land.

Lovisa Bergsten, Lund augusti 2016

Innehållsförteckning

1	Urbaniseringen.....	9
2	Syfte och frågeställning	16
3	Metod.....	16
4	Material.....	22
5	Unga på landsbygden.....	33
6	Intervjuresultat	46
7	Slutsats.....	54

8	Metodkritik och framtida forskning	60
9	Referenser	69
10	Bilagor	69

1 Urbaniseringen

1.1 Folkomflyttning

I början av 1800-talet bodde närmare 90 % av Sveriges befolkning på landsbygden. Idag är det nästan tvärtom, 85 % av invånarna i landet bor i tätorter.¹ Sverige har en väldigt hög urbaniseringstakt jämfört med resten av Europa². Urbaniseringstrenden leder till två saker; befolkningsökning i tätortsregionerna och avfolkning på landsbygden.

Figur 1.1

Urbaniseringen i Sverige

Källa: Statistiska centralbyrån Urbanisering – från land till stad

¹ Statistiska centralbyrån. Urbanisering – från land till stad.

² Det sägs ofta att Sverige har den **största** urbaniseringen i Europa men detta beror på vilken mätmetod man använder. Oavsett vilken har dock Sverige en väldigt hög urbaniseringstakt.

Den största urbaniseringen skedde under industrialiseringen av Sverige, och den stora omflyttningen av människor har sedan 70-talet stabiliserats något. Idag minskar inte antalet människor som bor på landsbygden i absoluta tal.³ Eftersom Sverige som nation har en befolkningsökning på grund av invandring, så innebär det att urbaniseringsgraden ökar trots att den stora utflyttningen från landsbygden har stannat av. Detta beror på att invandringen till Sverige främst berör större städer och storstadsområden, vilket då ökar urbaniseringen.

1.2 Urbaniseringstrenden

Hälften av världens befolkning bor idag i städer, vilket kan jämföras med 1950 då 30% bodde i urbana områden⁴. Enligt Statistiska centralbyrån (SCB) kommer Sveriges befolkning att passera 10 miljoner år 2020, och vid 2050 kommer vi att vara över 11 miljoner människor,⁵ men den befolkningsökningen kommer inte att ske på landsbygden utan främst i storstäderna och de pendlingsorter som ligger nära storstäderna. Idag har hälften av Sveriges kommuner en tillbakagång i sin befolkning⁶.

³ Statistiska centralbyrån. Urbanisering – från land till stad.

⁴ Ds 2013:19. Statsrådsberedningen. *Svenska framtidsutmaningar - Slutrapport från regeringens framtidskommission*, 118.

⁵ Statistiska centralbyrån. *Sveriges framtida befolkning 2012-2060*, 17.

⁶ Ibid.

I Boverkets *Vision för Sverige 2025* förutspås att denna utveckling, där fler människor flyttar till storstadsregionerna och till pendlingsorter i dessa regioner, kommer att fortsätta. Man menar också att 2025 kommer invånarna i de så kallade glesbygdskommunerna till största delen att bestå av vuxna över 65 år. Men det är inte bara glesbygdskommuner utan även landsbygdskommuner som inte faller under definitionen "glesbygd" (se vidare kapitel 4.1) som har en stor utflyttning av unga vuxna och vuxna.

" Generellt vill unga ofta bo i storstadsregionerna och ta del av dess stora utbud av såväl arbete, som mångfald och kultur. I samband med att man bildar familj är det andra värden som styr var och hur man vill bo. Då är närheten till exempelvis skola, omsorg, grönområden och kommunikation i kombination med arbetstillfällen viktigt. Det finns också en trend att man stannar kvar i storstadens innerstad även när man har fått barn." ⁷

Den här synen på storstaden förutsätter att det finns en jämförelse med något som då inte är lika attraktivt för unga människor. Nätverket Doing Rural beskriver i antologin *Vem bygger landet?* det som att det finns en bild av " mindre städer och landsbygd som mindre, eller till och med sämre versioner av storstäder" ⁸.

⁷ Boverket. *Vision för Sverige 2025: En urbaniserad värld*.

⁸ Nätverket Doing rural. *Vem bygger landet?*, 131.

1.3 Behövs landsbygden?

Varför ska vi ha en strategi för att minska avfolkningen av landsbygden? Som tankesmedjan Timbro skriver i en debattartikel på SVT opinion så har människor i alla tider flyttat från ofruktsamma marker för att hitta bättre områden att slå sig ner någon annanstans. Man menar vidare att dagens landsbygdspolitik med statliga subventioner enbart är konstgjord andning.

“ Det är hög tid att vi tillägnar oss en mindre sentimental inställning till demografiska förändringar. Sverige förändras, precis som det har gjort under de senaste två hundra åren.” ⁹

Kanske borde vi individer i samhället, och som grupp istället acceptera att folkomflyttningen från glesbygd till tätbebyggda områden är en naturlig utveckling.

Parlamentariska landsbygdskommittén har istället åsikten att urbaniseringen hotar den långsiktiga tillväxten och utvecklingen för hela landet; inte bara landsbygden utan även städerna¹⁰. Man pekar vidare på det faktum att även städerna lever på den exportindustri som till stor del har sin bas på den svenska landsbygden. Det som gör att Lars Anders Johansson på Timbro ser

⁹ Johansson, Lars Anders. Landsbygdens avfolkning – något att glädjas åt.

¹⁰ Parlamentariska landsbygdskommittén. Statens snabba reträtt från landsbygden måste bromsas.

dagens landsbygdspolitik som konstgjord andning, menar däremot Parlamentariska landsbygdskommittén är att det saknas långsiktighet i denna politik. Man menar att den ambition om landsbygdsutveckling som funnits har varit kortsiktiga, avgränsade stödåtgärder och att det nu är dags att ta ett helhetsgrepp om landsbygdspolitiken för att hela landet ska kunna leva¹¹.

1.4 Unga på landsbygden

Ungdomar står för den övervägande delen av alla flyttningar inom Sverige, och inflyttningsöverskottet i storstäderna beror också på inflyttade ungdomar¹². Medelåldern för att flytta hemifrån i Sverige är 19 år, och det är tidigt jämfört med resten av Europa¹³.

Under urbaniseringsprocessen i början av 1900-talet skedde omflyttningen inte bara från land till stad, utan även från landsbygdsregioner till större stadsdominerade landsdelar. Detta balanserades i början upp av att det i genomsnitt föddes och fanns fler barn i de mindre regionerna, men eftersom de som flyttade till storstadsregionerna i stor utsträckning bestod av unga

¹¹ Ibid.

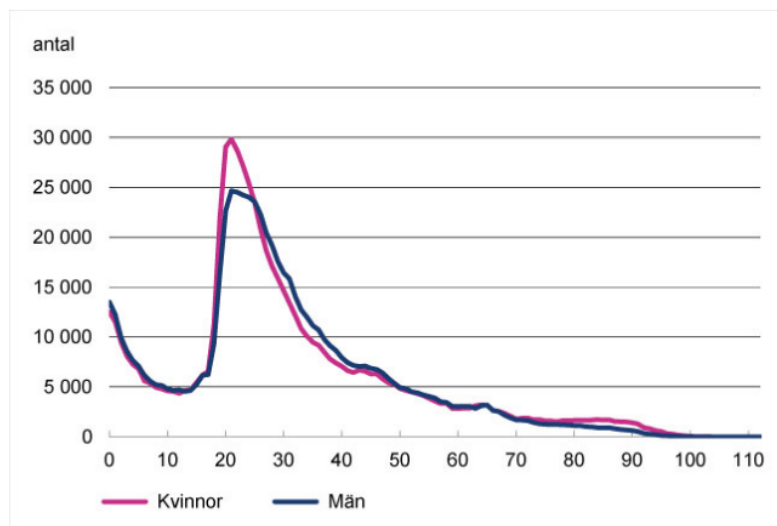
¹² SOU 2000:87. *Regionalpolitiska utredningens slutbetänkande*, 41.

¹³ Ungdomsstyrelsen, *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens Attityd och värderingsstudie 2003*, s 266. Hämtad 24 april 2016.

vuxna familjebildare så ändrades demografin och genomsnittsåldern i de mindre, mer landsbygdspräglade regionerna höjdes.¹⁴

Figur 1.4

Antalet inrikes flyttningar 2011 efter kön och ålder

Källa: Boverket

Ett självklart problem som kommer med avfolkning av landsbygden blir den stora grupp äldre som blir kvar medan de yngre flyttar till storstadsregionerna. Eftersom Sverige som nation har en åldrande befolkning blir det en skev åldersfördelning i dessa kommuner då allt fler äldre skall försörjas av allt färre yrkesverksamma¹⁵. I Sverige är pensionsåldern idag 65 år, vilket då gör att invånare över 65 oftast inte bidrar till skatteintäkterna i samhället. Detta gör att när unga vuxna flyttar minskar skatteintäkterna, vilket blir ett problem då dessa inte räcker för att täcka de utgifter kommunen har för att tillgodose alla

¹⁴ Amcoff, Jan. *Ska hela Sverige leva?*, 71-81.

¹⁵ Ds 2013:19. *op.cit.*, 121.

invånares behov av service. Vilket i sin tur gör att fler av de som kan flytta - högutbildade och unga människor - flyttar. Ålderssammansättningen bestämmer alltså de ekonomiska förutsättningarna för en bygd; vilken samhällelig service som finns tillgänglig, arbetsmarknadens villkor etc. De områden som tidigare var platser med hög arbetslöshet kan på sikt istället få problem med återrekrytering då de ungdomar som skulle ersätta de äldre generationerna som nu pensioneras har flyttat¹⁶. Enligt författarna till rapporten *Rural young people in regional development* kan ungas avflyttningstakt från landsbygden förutsäga hur den demografiska framtidsbilden kommer att se ut. Om antalet unga i ett område är på tillbakagång så är det troligt att den totala avflyttningen kommer att fortsätta¹⁷. Enligt denna princip skulle det då gå att mäta en kommuns framtida befolkningsnedgång genom att studera hur många unga som väljer att stanna kvar i kommunen, och för den delen, hur stor återinflyttningen av unga vuxna är till kommunen. I statens offentliga utredning *Mot en ny landsbygdspolitik* påpekas att befolkningsutveckling i förhållande till andra variabler är någorlunda förutsägbar, vilket gör att den demografiska analysen är en god grund för vidare analyser av områdets utveckling¹⁸. Därför är den här uppsatsen inriktad på just unga vuxnas flytt till storstäderna.

¹⁶ Amcoff, Jan. *loc.cit.*

¹⁷ Muilu, T. & Rusanen, J. Rural young people in regional development: The case of Finland 1970-2000. 295-307.

¹⁸ SOU 2003:29. *Mot en ny landsbygdspolitik*, 87.

2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur kommuner som ligger i tätortsnära landsbygd i Sverige hanterar det befolkningstapp som sker kontinuerligt, och då främst att unga vuxna flyttar från dessa kommuner till större städer och storstadsregioner istället för att bo kvar.

Hur ser framtidsutmaningarna ut, och vad har man för långtgående strategier i kommunen för att hantera problem som kommer med avflyttningen, och då främst unga vuxnas flytt?

Vidare har jag undersökt hur det ser ut med eventuella anpassningsstrategier i kommunerna.

3 Metod

Uppsatsen är baserad dels på litteraturstudier, och dels på intervjuer med kommunföreträdare för de fyra, för studien, utvalda kommunerna. Intervju som form för insamlande av material valdes för att få en mer verklighetsförankrad bild av avfolkningen i Sveriges kommuner. Intervjuerna med kommunföreträdare har föregåtts av teoretiska studier av gles- och landsbygdsdefinitioner och analys av befolkningsstatistik från Statistiska

Centralbyrån. Här har både det totala antalet invånare i respektive kommun över tid tagits i beaktande, men även befolkningens ålderssammansättning. Eftersom studien är inriktad på unga vuxnas flytt från landsbygdskommuner har detta varit av extra vikt då analyser av demografin i respektive kommun gjorts. Statistik och definitioner har sedan legat till grund för kapitel 4, Material

3.1 Litteraturstudie och tidigare forskning

Som grund för diskussionen kring varför unga flyttar från landsbygden har bland annat legat avhandlingen *Vinna och försvinna* av Lotta Svensson, filosofie doktor i sociologi vid Uppsala Universitet. Den behandlar ungdomars syn på framtiden i Söderhamns kommun, och problematiserar den vuxna synen på unga som några som ändå snart kommer att försvinna från bygden. Lotta Svensson skriver även i sammanställningen *Vem bygger landet?* av nätverket Doing Rural, bestående framför allt av ungdomsforskare vid olika institutioner i Sverige. Här resoneras om den norm som finns kring unga vuxnas stanna eller flytta från hembygden, och om vikten av delaktighet. Vidare har den vetenskapliga artikeln *Rural young people in regional development: The case of Finland 1970-2000* av Toivo Muilu, och Jarmo Rusanen publicerad i *Journal of Rural Studies*, nyttjats som underlag för ungas flytt från landsbygden i relation till regional utveckling. För diskussionen om långsiktiga strategier och anpassningspolitik har Josefina Syssners artikel i

Journal of Depopulation and Rural Development Studies, *Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities* använts, och även hennes rapport *Politik för kommuner som krymper*. Josefina Syssner är forskare och föreståndare för Centrum för kommunstrategiska studier vid Linköpings Universitet.

3.2 Intervjuer

Intervjuformen användes för att få en tydligare bild av hur kommunföreträdare ser på avfolkningen och hur kommunerna hanterar den minskande befolkningen, och då speciellt vad gäller ungas avflyttning. För den här uppsatsen intervjuades både kommunchefen och kommunstyrelsens ordförande i varje kommun för att få en bredare bild av hur kommunerna jobbar med befolkningsminskningen. Genom att intervjua både företrädare för politiken och tjänstemän i kommunerna framkom en mer dynamisk bild av kommunernas strategier och visionsarbete. För att kunna få ett material ur intervjuerna som var mer lättbearbetat användes en strukturerad form av intervjuer, som då säkerställer att alla de intervjuade personerna möter samma teman vilket i sin tur gör att intervjuerna lättare kan jämföras med varandra¹⁹. Samtidigt har det varit viktigt att ge den intervjuade utrymme att följa ett eget tankespår om så har önskats. Därför har kvalitativa intervjuer i semistrukturerad form använts, med öppna frågor för att intervjuerna skulle bli

¹⁹ Krag Jacobsen, Jan. *Intervju, konsten att lyssna och fråga*, 19.

mer sammanhängande och dynamiska²⁰. För att intervjuer med öppna frågor inte skall bli alltför lösa i sitt sammanhang blir vikten av regelbundna sammanfattningar av vad som dittills sagts viktig. Detta både för intervjuaren och den intervjuade, som då får en chans att kontrollera att det den menat i sin utsaga kommit fram. Intervjuerna gjordes per telefon och var mellan 25 och 60 minuter, och kommunföreträdarna var förberedda på syftet med uppsatsen i förväg och vilka frågor som skulle komma att tas upp.

Före kommunintervjuerna gjordes även en telefonintervju med Charlotta Mellander, professor i nationalekonomi vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping, som har specialiserat sig på ämnet urbanisering och regional landsbygds politik.

3.3 Analys av intervjumaterial

Intervjumaterialet transkriberades efter varje intervju, analyserades sedan och kategoriserades utifrån teman och avvikelser. Vid analys av intervjumaterial har det varit mycket tydligt att olika individer beskriver samma händelse eller utveckling på olika sätt. Av denna anledning har svaren från kommunföreträdare för samma kommun till och börja med jämförts sinsemellan, för att sedan placeras in i ett större sammanhang av kategorier. Vid presentationen av materialet från intervjuerna, i kapitel 6, har de

²⁰ Ibid, s.101.

intervjuade hållits anonyma. Detta beroende på att vikten inte ligger i vad varje individ har uttryckt utan den samlade bilden av alla intervjusvar.

3.4 Urval - kommuner

Kommunerna som deltagit i studien är utvalda med bakgrund att de ligger i den södra delen av Sverige, och därmed i den del av nationen som inte har varit föremål för avfolkningsdiskussioner på samma sätt som de norra delarna av Sverige har. I den här delen av landet finns heller ingen glesbygd på det sätt som det gör norr om Götaland utan kommunerna i studien definieras som tätortsnära landsbygd och ligger relativt nära storstäder som Göteborg, Örebro och Jönköping.

Den geografiska avgränsningen är gjord genom att alla fyra kommunerna ingår i Västra Götalandsregionen och urvalet av kommuner för studien är gjort genom en undersökning av befolkningsstatistik och demografi baserad på statistik från Statistiska centralbyrån för de senaste tjugo åren.

Exempelkommunerna i studien är utvalda genom att de är de fyra kommuner i Västra Götalandsregionen som minskat sitt invånarantal mest under en tjugoårsperiod. Mellan 1995 och 2015 har invånarantalet minskat med mellan 20 och 15 % i kommunerna²¹. Antalet kommuner är begränsat till fyra stycken

²¹ Statistiska centralbyrån. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015.

för att få en spridning men ändå hålla studien inom en rimlig gräns vad gäller tid. Vidare har fokus för studien legat på unga vuxnas flytt från landsbygden, detta med stöd i litteratur som visar att befolkningsminskningen i stort signifikant hänger ihop med detta. Studiens indelning av unga är baserad på Ungdomsstyrelsens uppdelning, se vidare under 3.5. Vid studier av den demografiska utvecklingen i de fyra kommunerna har även varit tydligt att tappet av unga vuxna (19-35 år) har varit signifikant under denna period.

Enligt Charlotta Mellander, professor i nationalekonomi vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping, kan ett problem här vara att en del av de kommuner som avfolkats mycket under 1980 och 90-talen har haft ett stort flyktingmottagande under 2000-talet. Detta kan göra att det i statistiken ser ut som att den enskilda kommunen har vänt den negativa avfolkningstrenden, trots att dessa nyanlända människor ofta väljer att flytta från landsbygdskommunen till någon av storstadsregionerna när de kan.²² Denna synpunkt har funnits med i planeringen och skrivandet, och därför har statistiken över avfolkningen för respektive kommun kompletterats med femårsvisa redovisningar av antalet unga.

²² Mellander, Charlotta. Telefonsamtal.

3.5 Urval - Åldersspann

I den här uppsatsen är avgränsningen i åldersspann för kategorin unga vuxna människor mellan 19 och 35 år. Ungdomsstyrelsen delar in unga i individer mellan 16 och 29 år och vuxna är då individer mellan 35 och 74 år²³. Urvalet för den här uppsatsen är delvis baserat på detta, och delvis på det faktum att människor mellan 19 och 29 har störst benägenhet att flytta, efter 30 minskar det succesivt²⁴.

4 Material

Den inledande delen av detta kapitel består till att börja med av en genomgång av definitioner av landsbygd respektive glesbygd. Detta följs sedan av en bakgrundsundersökning av de fyra kommunerna; geografiskt läge i regionen, nutidshistoria och huvudsakliga arbetsgivare. Vidare redovisas statistik över befolkningsminskning och befolkningsstrukturer i de för studien utvalda kommunerna. I kapitel 5 följer sedan en teoretisk del som handlar om drivkrafter bakom flyttning, och då speciellt ungdomars flytt.

²³ Ungdomsstyrelsen, op.cit., s. 6.

²⁴ Boverket. *loc.cit.*

4.1 Landsbygd och Glesbygd

Människan har i alla tider förflyttat sig från ett område till ett annat.

Anledningarna till att människor flyttar kan vara många, allt från ett ostabilt politiskt läge i den region man befinner sig, till en vilja av att byta miljö. Det som en gång varit en myllrande bygd kan på några årtionden bli en avfolkad avkrok, så har det varit så länge människan varit ett jordbrukande släkte.

Flyttmönstren har berott på allt från konjunktursvängningar på den globala marknaden – Islands finanskris 2008, nedläggning av en industri – Detroit under början av 2000talet, att jordens fertilitet plötsligt minskar – det gamla Mesopotamien runt 500 f.Kr.

Enligt Erik Westholm, professor i kulturgeografi, är det varken möjligt eller önskvärt att söka skapa en unison definition av begreppet landsbygd. Speciellt inte på ett internationellt plan eftersom både de faktiska förhållandena geografiskt och synen på vad som är tätort respektive landsbygd skiljer sig så diametralt åt²⁵. Även i Sverige blir det ett problem emedan landsbygderna i sig själva är så olika sinsemellan att begreppsbestämningen blir så generell att den blir i det närmsta oanvändbar. I statens offentliga utredning *Mot en ny landsbygdpolitik* beskriver utredarna det som att

²⁵ Westholm, Erik. *Ska hela Sverige leva?*, 49-58.

” Problemet med att hitta en enhetlig definition beror på den stora variationen ifråga om sociala ekonomiska och miljömässiga förhållanden som ryms inom det som människor uppfattar som och benämner landsbygden.”²⁶

Vidare framställer författarna det som att det som skiljer tätort från landsbygd är två saker; landsbygden utmärkes genom sin speciella fysiska miljö kännetecknad av naturlandskapet och präglad av det brukade landskapet och den byggda miljön, och det andra är de glesa strukturerna i landsbygdens landskap som påverkar den mänskliga aktiviteten i nästan totalt hänseende. Orsaken till behovet av en gemensam definition av vad landsbygd och glesbygd är, är önskan att kunna jämföra datamaterial på ett relevant sätt; mellan länder, regioner och över tid²⁷. I den här uppsatsen har det varit nödvändigt att använda en definition för att kunna göra den ursprungliga, geografiska avgränsningen.

De olika vedertagna definitionerna av vad som är glesbygd och landsbygd skiljer sig åt dels mellan länder, men också Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) har en egen definition av vad som är landsbygd. Enligt OECDs definition bor 70 % av Sveriges befolkning på landsbygd eftersom organisationen definierar kommuner med mindre än 150

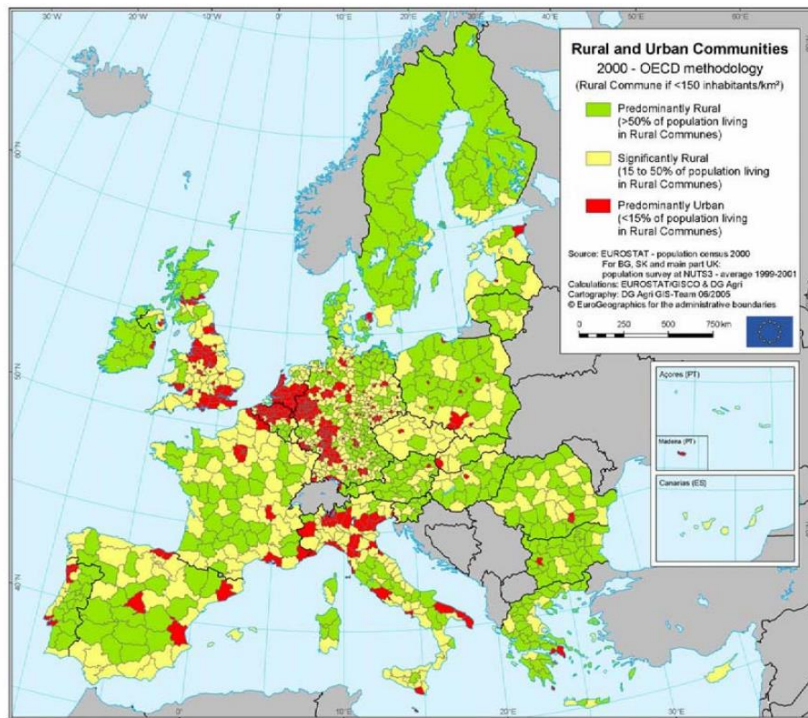
²⁶ SOU 2003:29, *op.cit.*, 98.

²⁷ Westholm, Erik. *loc.cit.*

personer per kvadratkilometer som landsbygdskommuner²⁸. Endast Skåne och Stockholm klassas som något annat än " Predominantly Rural" – se Figur 4.1.

Figur 4.1

OECD:s indelning av glesbygd och landsbygd i EU

Källa: Landsbyggsdefinitioner i Sverige och andra länder utgiven av Glesbygdsverket

Även inom Sverige finns olika definitioner av glesbygd, landsbygd och tätbebyggt område. I Sverige definierar vi, enligt Statistiska Centralbyrån, tätort som ett område med minst 200 människor som bor med mindre än 200 meter mellan varandra²⁹, men byrån har ingen definition av vad landsbygd är utan det är det som blir en restprodukt runt tätorterna. Sedan har Tillväxtverket, f.d. Glesbygdsverket, och Jordbruksverket samt en rad andra

²⁸ Glesbygdsverket. Rapport. *Landsbyggsdefinitioner i Sverige och andra länder*, 12.

²⁹ Statistiska centralbyrån. *Urbanisering – från land till stad*. *loc. cit.*

myndigheter egna definitioner som förhåller sig till respektive verk eller myndighets behov.³⁰ Tillväxtverket delar in landet i tätorter, tätortsnära landsbygd och glesbygd. Med tätorter avser verket samma precisering som Statistiska Centralbyrån med tillägget att orten skall ha fler än 3000 invånare, medan tätortsnära landsbygd betecknar områden med mellan 5 och 45 minuters bilresa till tätort, och glesbygd blir då resten. Kritik kan framföras på många punkter när det gäller denna indelning men just i det avgränsade geografiska område som den här uppsatsen tar avstamp så fungerar indelningen relativt väl.³¹

4.2 Vår plats på jorden

Urbaniseringstrenden återfinns över hela världen. Vissa teoretiker menar att urbaniseringen kommer att fortsätta i samma takt som den gjort det senaste århundradet i västvärlden, och de senaste 30 åren i resten av världen³². I Sverige innebär urbaniseringen att några kommuner växer – i storstadsområdena – medan många andra krymper i invånarantal. Befolkningen minskar i ungefär hälften av Sveriges 290 kommuner, och de allra flesta av dessa är glesbygds- eller landsbygdskommuner³³. Toivo Muilu och Jarmo Rusanen pekar i sin studie kring landsbygdens ungdomar i

³⁰ Westholm, Erik. *loc.cit.*

³¹ SOU 2003:29, *op.cit.*, 100-101.

³² Mellander, Charlotta. Telefonsamtal.

³³ Statistiska centralbyrån. *Sveriges framtida befolkning 2012-2060. loc sit.*

förhållande till den regionala utvecklingen på att avfolkningen av landsbygden är en av de största faktorerna som påverkar den regionala utvecklingen i många länder. Man menar vidare att även om detta påverkar olika områden på olika sätt så är det utan tvekan så att konsekvenserna blir mest påtagliga och dramatiska i de områden som ligger i " marginal areas of settlement" .³⁴ Hit hör, förutom Finland som är föremål för ovan nämnda studie, även Sverige. Något som dock skiljer ut Sverige från den internationella debatten är kommunernas relativa självstyre i förhållande till staten, kommunerna har till exempel rätt att fastställa skattetrycket i de egna kommunerna. Detta gör då också att i stor utsträckning får kommunerna i Sverige själva hantera konsekvensen av en demografisk tillbakagång.³⁵

4.3 Fyra kommuner, liknande utveckling

I Västra Götalandsregionen ingår 49 kommuner, varav 25 av dem har haft en avfolkning under de senaste 20 åren. Storstadsregionen, med Göteborg som nav, däremot växer stadigt. Av de 49 kommunerna är det fyra stycken som har större avfolkning än de andra. Mellan 1995 och 2015 har invånarantalet i de här kommunerna minskat med mellan 20 och 15 % och minskningen av unga vuxna syns tydligt i statistiken. Dessa fyra kommuner har liknande problem med utflyttning, och speciellt då av yrkesverksamma unga vuxna. Noterbart är

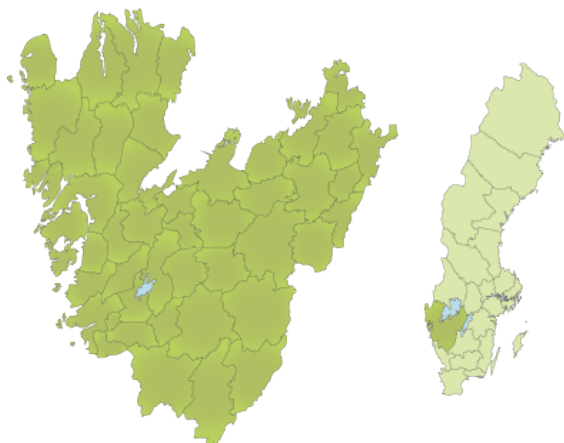
³⁴ T. Muilu & J. Rusanen, loc.cit.

³⁵ Sysner, Josefina. Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities, 10.

även att under denna tjugoårsperiod har befolkningsmängden i riket vuxit med en miljon invånare, från 8 837 496 invånare år 1995 till 9 851 017 år 2015³⁶.

Figur 4.2

Västra Götalandsregionens placering i Sverige

Källa: Regionfakta

De fyra kommunerna Bengtsfors, Färgelanda, Gullspång och Karlsborg ligger utspridda i den geografiska regionen Västra Götalands län. De har olika förutsättningar; en kommun ligger vid Vänern och en vid Vättern, en kommun ligger nära storstadsregionen och de andra ligger betydligt längre därifrån, men alla har de gemensamt att det under de senaste tjugo åren skett en avfolkning som motsvarar mellan 15 och 20 %.

Figur 4.3

Västra Götalandsregionens 49 kommuner

³⁶ Statistiska centralbyrån. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015.

Källa: Docplayer

Bengtsfors

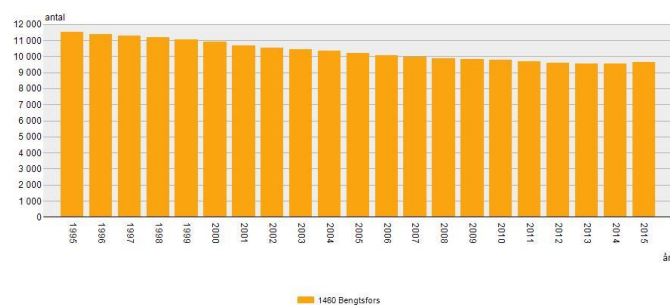
Bengtsfors kommun är en av de kommuner som ligger norr om Färgelanda och som följaktligen också har haft en stor avfolkning mellan 1995 och 2015. Bengtsfors gränsar i norr till två kommuner i Värmlands län. Vid årsskiftet 2015/16 var det 9 626 personer folkbokförda i Bengtsfors vilket är en minskning på 16 % jämfört med 1995 års nivå³⁷.

Figur 4.4

Folkmängd i Bengtsfors mellan åren 1995 och 2015

³⁷ Statistiska centralbyrån. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015.

Folkmängd efter region och år

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

	1995	2000	2005	2010	2015
1460 Bengtsfors					
20-24 år	614	446	456	571	547
25-29 år	610	573	405	395	528
30-34 år	709	624	512	373	402
35-39 år	631	713	578	508	402
40-44 år	713	612	692	609	516
45-49 år	862	685	605	679	632
50-54 år	700	864	695	630	693
55-59 år	588	705	874	696	619
60-64 år	565	575	721	856	683

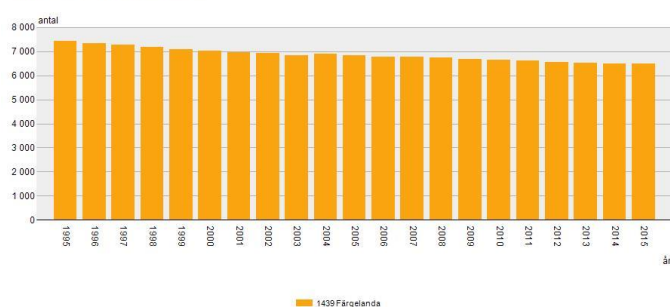
Färgelanda

Att pendla med kollektivtrafik från Färgelanda till Göteborg tar lite mer än två timmar, med bil cirka en halvtimme kortare³⁸. Färgelanda kommun ligger nordnordost om Göteborgs stad och hade i december 2015 en befolkning på 6 495 personer³⁹. De kommuner som ligger norr om Färgelanda har alla haft en avfolkning de senaste tjugo åren⁴⁰, bortsett från Strömstad och Tanums kommuner där befolkningen pendlar över gränsen mot Norge för arbetstillfällen.

Figur 4.5

Folkmängd i Färgelanda mellan åren 1995 och 2015

Folkmängd efter region och år

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

	1995	2000	2005	2010	2015
1439 Färgelanda					
20-24 år	362	293	274	336	381
25-29 år	385	297	262	251	332
30-34 år	440	383	306	287	288
35-39 år	480	448	440	357	294
40-44 år	546	475	465	446	362
45-49 år	524	522	463	468	436
50-54 år	478	507	524	440	453
55-59 år	398	468	519	511	414
60-64 år	361	397	460	520	487

³⁸ Västtrafik. Reseplaneraren.

³⁹ Statistiska centralbyrån. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015.

⁴⁰ Ibid.

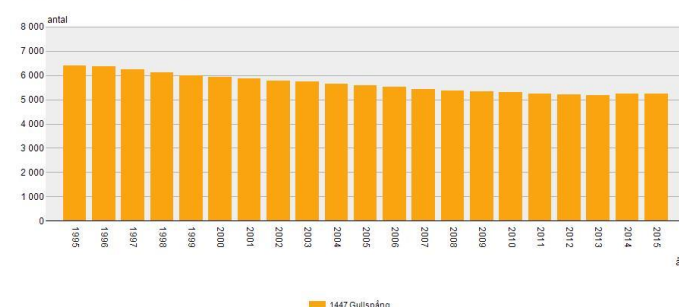
Gullspång

Gullspång ligger i det nordöstra hörnet av Västra Götalandsregionen, med Vänerkust. Kommunen hade en befolkning på 5 229 personer vid årsskiftet 2015/16. Gullspång gränsar i öster mot tre kommuner i Örebro län och i väster gränsar kommunen mot Mariestad som har samma invånarantal nu som för tjugo år sedan⁴¹. Ännu ett snäpp västerut ligger Lidköpings kommun, som haft en befolkningsökning under de senaste tjugo åren på totalt 7%⁴². Kommunen genomkorsas av Västra stambanan men utan att ha en egen station, dock finns två stationer för regiontågen mellan Mariestad och Hallsberg på Kinnekullebanan.

Figur 4.6

Folkmängd i Gullspång mellan åren 1995 och 2015

Folkmängd efter region och år

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

	1995	2000	2005	2010	2015
1447 Gullspång					
20-24 år	285	218	203	261	266
25-29 år	343	234	176	177	214
30-34 år	402	319	244	180	190
35-39 år	423	394	321	242	210
40-44 år	415	409	381	306	266
45-49 år	432	421	408	405	309
50-54 år	441	438	411	412	410
55-59 år	330	429	458	425	419
60-64 år	344	319	444	476	419

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

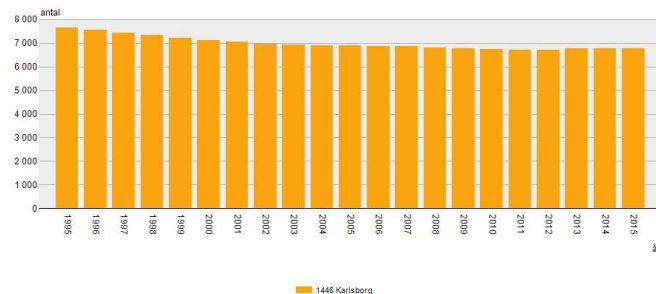
Karlsborg

Karlsborg ligger vid Vätterns strand och kallas ibland för Sveriges reservhuvudstad. I norr gränsar kommunen till Askersund som ligger i Örebro län och i söder till Hjo i det egna länet. Båda dessa kommuner har också sett en befolkningsminskning de senaste tjugo åren, men en betydligt mindre minskning än Karlsborg. Karlsborgs befolkning har under dessa tjugo år minskat från 7 645 personer till 6 764⁴³.

Figur 4.7

Folkmängd i Karlsborg mellan åren 1995 och 2015

Folkmängd efter region och år

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB)

	1995	2000	2005	2010	2015
1446 Karlsborg					
20-24 år	413	289	270	339	362
25-29 år	443	342	289	272	348
30-34 år	414	434	353	311	310
35-39 år	434	414	414	358	349
40-44 år	499	421	434	413	376
45-49 år	536	463	414	443	424
50-54 år	532	521	481	414	433
55-59 år	376	532	551	505	417
60-64 år	359	379	559	580	508

4.4 Ålderssammansättningen

Som beskrivet så spelar ålderssammansättningen i ett område roll i den mån att det styr vilket skatteunderlag som finns att tillgå. Skatteunderlaget i sin tur

⁴³ Ibid.

styr kvaliteten på service i området. Detta betyder då att ju fler invånare över 65 år, som oftast inte bidrar till skatteintäkterna, desto mindre skatteunderlag finns tillgängligt. I riket som helhet är idag en femtedel av befolkningen över 65 år. Vid en jämförelse mellan Sveriges ålderssammansättning år 1995 och år 2015 blir tydligt den ökning av äldre personer som samrådsberedningen hävdar. År 1995 var 17 % av Sveriges invånare över 65 år. Genom undersökning av demografisk statistik för de fyra kommunerna utvalda för den här studien återfinns att antalet invånare över 65 år är högre än för riket i stort, t.ex. har Gullspångs kommun år 2015 30 % invånare över 65 år.⁴⁴

5 Unga på landsbygden

De utvalda kommunerna i den här studien definieras av Tillväxtverket som kommuner med största delen tätortsnära landsbygd. Det betyder alltså att invånarna i kommunerna har en relativt god tillgång till service, de har mellan 5 och 45 minuter till närmsta tätort som är större än 3000 invånare. Trots detta har de under den senaste tjugoårsperioden sett en fortskridande avfolkning och den största avfolkningen består av unga vuxna.

⁴⁴ Statistiska centralbyrån. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015.

5.1 Ungdomar + staden = sant?

Självklart är ungas flytt till större städer och regioner något en liten kommun på landsbygden oroas över både vad gäller det faktiska skatteunderlagets krympande men även bristen på framtida arbetskraft med rätt kompetens. Men unga vuxnas flytt från dessa landsbygdskommuner signalerar också något annat. Lotta Svensson, filosofie doktor i sociologi vid Uppsala Universitet, hänvisar i avhandlingen *Vinna och försvinna* till forskning om ungdomsbegreppet. Hon menar att kopplingen mellan begreppet ungdom och det urbana är väldigt stark – mycket på grund av att ungdomar ses som "modernitetens markörer" och då blir "staden... den givna platsen för ungdomliga livsformer"⁴⁵. Vidare är ungdomsbegreppet värdeladdat, vilket gör ungdomars val i diskussionen om flytta eller stanna väldigt viktig för en region eller kommun:

" Det hopp inför framtiden som det positivt laddade ungdomsbegreppet innehåller gör att retoriken kring ungdomar och deras handlande i flytta/stanna-frågan får en tung symbolisk betydelse för en region."⁴⁶

⁴⁵ Svensson, Lotta. *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*, 35.

⁴⁶ Svensson, Lotta. *op.cit.*, 36.

En region som har en stor avflyttning av ungdomar och unga vuxna riskerar således att få en stämpel som omodern, och i förlängningen en plats utan hopp.

5.2 Stanna eller flytta – normen styr

I sammanställningen *Vem bygger landet?* av nätverket Doing Rural pekar etnologen Helena Kåks på att det finns normer som styr hur och vart unga människor tänker sig att deras framtid skall utspela sig. Hon hänvisar till att ungdomar hon intervjuat för sin avhandling, som då var i gymnasieåldern, var mycket väl medvetna om att flytta från hemorten var vad som förväntades av dem. Hon beskriver vidare individualiseringen av samhället som den yttersta normen som påverkar unga människors liv; att göra rätt och vara normal handlar enligt Kråks om att vara en fri individ som gör egna val.⁴⁷ Lotta Svensson beskriver i samma sammanställning hur ungdomars flytt från landsbygden beskrivs av kommunföreträdare som närmast en modern naturlag. Man ser inte engagemanget i unga invånare som något som kan förändra den demografiska profilen, utan det enda man ser att man kan jobba med är att försöka "locka tillbaka dem".⁴⁸ Det ideala för kommunen eller regionen skulle då vara att individerna efter en tid på annan ort där de utbildat sig och förvärvat nya insikter skulle komma tillbaka som förädlade individer

⁴⁷ Kåks, Helena. *Vem bygger landet?*, 24.

⁴⁸ Svensson, Lotta. *Vem bygger landet?*, 26.

och ställa sina nya kompetenser till samhällets förfogande⁴⁹. Även här är normen och antagandet så starkt att det överskuggar hur verkligheten ser ut. De vuxna är helt övertygade om att det ungdomarna och de unga vuxna egentligen vill är att flytta iväg till storstaden och inte stanna på den lilla orten eller landsbygden där de är uppväxta. I *Vinna och försvinna* visar Lotta Svensson, tvärsen mot de vuxnas föreställningar, att ungdomar inte alls är en homogen grupp som alla vill flytta från landet till staden. Tvärtom är gruppen ungdomar en mycket heterogen grupp där olika tankar och idealbilder av framtiden existerar. Helena Kåks pekar i sin avhandling *Mellan erfarenhet och förväntan: Betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser* på skillnaden i värdegrund när det gäller att stanna eller flytta; man väljer aktivt att flytta från en plats men " blir" passivt kvar.⁵⁰ Kåks menar att om vi vill förstå hur människor, unga som gamla, förhåller sig till framtiden måste vi öka kunskapen om den komplexa " väv av normer och ideal" som våra val grundar sig på.

5.3 Platsens betydelse

Helena Kåks menar vidare i *Vem bygger landet?* att en kunskapsökning om de normer och ideal som styr våra val också är nödvändigt om vi vill kunna förstå

⁴⁹ L Svensson, Lotta. *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*, 28.

⁵⁰ Kåks, Helena. *op.cit.*, 22.

” hur människor förhåller sig till landsbygden som en plats att leva på” .⁵¹

Den plats vi befinner oss på under våra mest formbara år har stor betydelse för hur vi blir som människor när vi växer upp. I en allt snabbare förändrande värld trycker forskare på vikten av lokalsamhällets närvaro i unga människors liv⁵². Trots att vi i Sverige i stor utsträckning har tillgång till samma information oavsett om vi bor i norr eller söder, tack vare den digitala utvecklingen, så spelar vårt fysiska sammanhang roll för hur vi tar till oss informationen. Kunskapen blir kopplad till den plats vi befinner oss⁵³.

5.4 Delaktighet och känsla av sammanhang

Tankarna om flytta eller stanna är något som påverkar unga människor mycket - det handlar om deras livsval - men även ur ett samhällsperspektiv, och då speciellt på det regionala eller kommunala planet, blir de ungas beslut om att stanna eller flytta av väldigt stor betydelse⁵⁴. Lotta Svensson beskriver att i formella sammanhang där hon deltagit så betonas angelägenheten av att unga människor vill bo i regionen. För att kunna upprätthålla en god samhällsservice så krävs en återväxt på arbetsmarknaden, dels för att säkra det framtida skatteunderlaget, men även för att det måste finnas unga personer som kan utföra de uppgifter som krävs för att samhället ska fungera. Politiker

⁵¹ Kåks, Helena. *op.cit.*, 24.

⁵² Svensson, Lotta. *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*, 45.

⁵³ Svensson, Lotta. *op.cit.*, 44.

⁵⁴ Svensson, Lotta. *op.cit.*, 36.

och tjänstemän är mycket väl medvetna om detta men samtidigt skildrar Svensson en mer informell syn på ungdomarnas val av flytta eller stanna som inte alls stämmer överens med detta. Några av de reaktioner hon redovisar i *Vem bygger landet?* lyder " det är bra och nyttigt att ungdomar flyttar" , " det är väl högst naturligt att ungdomar flyttar" , och den ännu mer värderande kommentaren att " det är inte de som flyttar som är problemet, det är de som stannar" .⁵⁵ Eva Tjernström lyfter den insikt hon fick efter att ha konfronterats med den studie Lotta Svensson utförde i Söderhamn då Tjernström var kommunalråd i kommunen:

" Min upptäckt var inte rolig, i nästan alla sammanhang där vuxna pratade om eller med ungdomar och deras framtid så signalerade de klart och tydligt att det var " vinnarna" som flyttade och " förlorarna" som stannade kvar."

Hon beskriver vidare hur vuxna i kommunen såg det som att det var de " fina" ungdomarna som flyttade och att de som inget ville blev kvar. Man skröt över lyckade utflyttade ungdomar, medan det sällan var någon som lyfte kvarvarande ungdomar och deras framtidsplaner. Hon menar att detta synsätt visade hur de vuxna såg på sig själva som bodde kvar i Söderhamn – som en " bunt förlorare" .⁵⁶

⁵⁵ Svensson, Lotta. *Vem bygger landet?*, 31.

⁵⁶ Tjernström, Eva. *Vem bygger landet?*, 42-43.

Lotta Svensson börjar sitt kapitel i *Vem bygger landet?* med meningen,

” Under den tid jag har ägnat mig åt forskning om ungdomar och regional utveckling har jag otaliga gånger mötts av olika varianter av påståenden som slår fast att ungdomar inte intresserar sig för den lokala eller regionala utvecklingen.”⁵⁷

Som Svensson skriver i sin avhandling *Vinna och försvinna* är ungdomars vilja att stanna på en plats närmast ett resultat av den delaktighet man känner att man har i platsens utveckling⁵⁸. Svensson beskriver vidare i *Vem bygger landet?* att ungdomarna hon intervjuat menade att en orsak till att så många ville flytta var den brist på delaktighet man upplevde i hem-regionen. Författarna till studien *Rural young people in regional development*, Toivo Muliou och Jarmo Rusanen, pekar också de på paradoxen att trots att ungdomarna och de unga vuxna är regionens eller kommunens framtid så tenderar ungdomar att inte få vara delaktiga i planer och beslut som de facto kommer att påverka dem och deras livssituation.

” In particular, it is reported that young people are by no means always accorded the position of actors who are listened to.”⁵⁹

⁵⁷ Svensson, Lotta. *Vem bygger landet?*, 31.

⁵⁸ Svensson, Lotta. *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*, 28.

⁵⁹ T. Muliou & J. Rusanen, *op.cit.*, 297-298.

Landsbygdsutvecklare Jytte Rüdiger uttrycker i artikeln *För att skapa stolta unga behöver vi stolta vuxna först!* att "engagemang... föds ur uppfattningen att det finns något att kämpa för, att det är lönt att engagera sig, att man kan påverka framtiden där man bor".⁶⁰ För att vilja stanna på en plats krävs alltså att det är en plats för vilken individen – den unga vuxna i det här fallet – känner engagemang. Lotta Svensson skriver i *Vem bygger landet?* om inställningen hos kommunföreträdare att ungdomarna "ska ju ändå snart flytta", så det är ingen idé att försöka få dem intresserade av lokal eller regional utveckling. Detta blir närmast en självuppfyllande profetia; ungdomarna flyttar eftersom de inte känner att de inte har någon del i den utveckling som sker på platsen, och kommunföreträdarna kan då återigen säga att de kommer ändå snart flytta så det är ingen idé att göra dem delaktiga. Svensson påpekar vidare att istället satsar kommunerna på att göra sig attraktiva för potentiella inflyttare och återvändare.⁶¹ I sin avhandling redogör Lotta Svensson för den motsägelse som också uppstår då regioner och kommuner förespråkar och underlättar för en ökad mobilitet för unga vuxna. Eftersom förväntan finns att de enskilda individerna och deras utveckling ska gynnas av den ökade mobiliteten – och förhoppningsvis kommer den enskilde individens utveckling att gynna samhällets utveckling – förespråkas en ökad mobilitet bland unga vuxna. Detta leder dock till en

⁶⁰ Rüdiger, Jytte. *Vem bygger landet?*, 67.

⁶¹ Svensson, Lotta. *Vem bygger landet?*, 26.

ofördelaktig befolkningssammansättning och en försämrad utvecklingskraft i dessa regioner och kommuner.⁶²

5.5 Den fysiska strukturen

I Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in

Swedish municipalities uttrycker Josefina Syssner, filosofie doktor vid

Linköpings Universitet och inriktad på regional och kommunal utveckling, att

det är av stor vikt att de mindre städerna och kommunerna förhåller sig till sin

storlek och inte, som i många fall, relaterar sin struktur och sina processer till

en mycket större skala.⁶³ Det problem som oftast berörs när det kommer till

städer eller områden med minskande befolkning berör den fysiska strukturen,

att den ofta är överdimensionerad i förhållande till mängden invånare.

Josefina Syssner tar här upp exemplet med de städer i före detta Östtyskland

som efter sammanslagningen hade en stor befolkningsminskning. Här var

ämnet minskning länge tabu i politiska sammanhang men är nu en viktig del i

stads- och regional planering⁶⁴. Syssner lyfter fram de fyra typer av reaktioner

på befolkningsminskning som forskarna Hospers och Reverdas har identifierat:

⁶² L Svensson, Lotta. *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*, 36.

⁶³ Syssner, Josefina. *Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities*, 10.

⁶⁴ Syssner, Josefina. *Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities*, 13.

“ trivializing; counteraction; learning to deal with shrinkage; and using shrinkage as an opportunity.”⁶⁵

I Östtyskland har man då kommit förbi de två första stegen, och har istället börjat lära sig att anpassa sig till minskningen – och göra det till en möjlighet istället för ett problem.

5.6 Konsekvenser och möjligheter

De konsekvenser som uppstår då ett område minskar i invånarantal är olika beroende på vilken kategori invånare det är som minskar. Om befolkningen som helhet minskar får området problem på den övergripande skalan; med överdimensionerad infrastruktur och liknande som beskrivits ovan. Ser det däremot ut som i de flesta landsbygdskommuner att det är främst en kategori människor som flyttar - alltså en selektiv migration - får detta delvis andra konsekvenser. Ett av de problem som uppstår då gruppen unga vuxna minskar i ett område är minskningen av skatteintäkter, som beskrivits i kapitel 4. Ett annat problem är den förändring i socialt kapital som uppkommer. Eftersom befolkningen blir mer homogen då en kategori människor försvinner så minskar den kreativa kraften i området⁶⁶.

⁶⁵ Sysner, Josefina. Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities, 27.

⁶⁶ Sysner, Josefina. Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities, 12.

5.7 Strategier och åtgärder

Emma Söderberg hänvisar i sin masteruppsats till Jan Nyström då hon pekar på vikten av att planera för framtiden på alla samhällets nivåer, men kanske mest av allt där konsekvenserna av oförutsedda händelser är störst⁶⁷.

Exempelvis så påverkas självklart inte en storstadskommun som Jönköping på samma sätt om ett företag med 200 anställda lägger ner, som en liten landsbygdskommun som Karlsborg då detsamma inträffar. Josefina Syssner menar i sin artikel, - som bygger på en studie gjord genom intervjuer med kommunföreträdare - " att växa" är det som premieras i kommundiskussionerna medan " att krympa" inte är något man pratar om. Hon menar att eftersom den lokala situationen påverkas av händelser som sker på det globala planet borde vikten läggas på att utarbeta strategier för att hantera den nya situationen, snarare än att jobba mot ett mål som kanske är helt ouppnåeligt. Hon menar till och med (baserat på Lang, Wiechmann och Pallagst) att:

" Thus, unrealistic and biased ideas of growth have been understood as "hindering proactive strategies in managing decline" , or even as intensifying negative consequences of

⁶⁷ Söderberg, Emma. *Swedish rural depopulation – How do rural municipalities counteract depopulation and stagnation?*, 8.

shrinkage,”⁶⁸

Att inte utarbeta strategier för att hantera minskningen utan fortsätta att hävda att lösningen är en ökning och stor tillväxt av människor är alltså detsamma som att stoppa huvudet i sanden och inte se problemet för den utmaning det är. Emma Söderberg redogör i sin uppsats för de svar hon fått från kommunföreträdare för tre kommuner i Bergslagen, och menar där att de överhuvudtaget inte velat prata om den minskning i befolkningsunderlag som kommunerna sett de senaste åren. Hon beskriver det så här:

“ Over all I get the impression that it is a quite sensitive subject, since admitting population decline in a way is admitting defeat.”⁶⁹

Josefina Syssner pekar i sin rapport *Politik för kommuner som krymper* på hur viktigt det är att en kommun med minskande invånarantal har en “ lokal anpassningspolitik” . Det handlar då om en politik som “ formulerar och preciserar de insatser som man ämnar göra för att anpassa sig till minskande befolkningstal och nya ekonomiska förutsättningar” .⁷⁰ Kommunföreträdarna i Syssners intervjumaterial ser demografi som en viktig fråga, och en viktig planeringsförutsättning för respektive kommun. Man ser också den framtida kompetensbristen som ett stort problem som bara kommer att öka med stora

⁶⁸ Syssner, Josefina. Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities, *loc. cit.*

⁶⁹ Söderberg, Emma. *op. cit.*, 34.

⁷⁰ Syssner, Josefina. *Politik för kommuner som krymper*, 8.

pensionsavgångar de närmsta åren. Ambitionen finns att vända den demografiska trenden. Trots detta utför inte de förekommande kommunerna i Josefina Syssners studie något **långsiktigt** planeringsarbete för att hantera avfolkningen av unga vuxna.⁷¹ Däremot har kommunerna strategier för utveckling och tillväxt⁷². Syssner menar att orsaken till detta möjligen skulle kunna vara att " demografisk tillbakagång är politiskt känslig" ⁷³. Josefina Syssner visar illustrativt i sin rapport vad som är skillnaden mellan anpassningspolitik och tillväxtpolitik:

Figur 5.1

Anpassningspolitik och tillväxtpolitik

⁷¹ Syssner, Josefina. *Politik för kommuner som krymper*, 21.

⁷² Syssner, Josefina. *Politik för kommuner som krymper*, 36.

⁷³ Syssner, Josefina. *Politik för kommuner som krymper*, 39.

Källa: Josefina Sysner

6 Intervjuresultat

I intervjuerna med de olika kommunföreträdarna för de utvalda fyra kommunerna har vissa saker varit samstämmigt och vissa saker helt olika. Självklart har dessa fyra kommuner olika förutsättningar när det gäller geografiskt läge, areal storlek på kommun, kommunstyrelsens partisammansättning etc. De är ett utsnitt av Sveriges kommuner som bygger på att de befinner sig i samma region och har liknande statistiskt säkerställd befolkningsminskning. I *figur 5.1* kan utläsas av tabellen över

befolkningsförändringar i Gullspångs kommun att antalet invånare mellan 20 och 34 år, alltså de som är mest benägna att flytta enligt Boverket⁷⁴, är 1030 personer år 1995. Dessa unga vuxna är år 2015 mellan 40 och 54 år gamla, och görs en jämförelse i tabellen av denna ålderskategori mellan året 1995 och idag så har denna kategori sjunkit med 23 %. Samma jämförelse kan göras för de andra kommunerna, och för varje femte år som tabellen visar. Slutsatsen blir densamma. Det invånarantal vi tappar idag kommer att spegla den befolkningsstruktur vi har om tio år, precis som Muilu och Rusanen menar i studien *Rural young people in regional development: The case of Finland 1970-2000*⁷⁵. Eftersom detta är kommunens yrkesverksamma så blir det påtagliga följder av detta befolkningstapp; skatteunderlaget blir sämre vilket i sin tur medför att välfärden blir lidande. Har en kommun inte tillräckligt med skatteintäkter kan följaktligen inte heller lika mycket pengar läggas på vård och omsorg, skola och kommunikationer.

6.1 Naturligt att flytta

Vid en jämförelse mellan resultaten av den här uppsatsens intervjuer med bland annat Lotta Svenssons sammanställning kring hur kommunföreträdare i Söderhamns kommun ställde sig till att unga flyttar, är det slående hur lika

⁷⁴ Boverket, loc.sit.

⁷⁵ Muilu, T. & Rusanen, J. Rural young people in regional development: The case of Finland 1970-2000. 295-307.

ansvariga politiker och tjänstemän resonerar vad gäller ungas flytt från den egna kommunen. I Söderhamn ser man det som " naturligt" , och något som är bra. Som svar på frågan hur kommunföreträdarna intervjuade för den här uppsatsen ser på att unga (unga vuxna mellan 19 och 35 år) flyttar från deras kommun svarade alla, både politiker och tjänstemän, att de ser det som ett problem men samtidigt något naturligt och bra. Naturligt för att man som ung behöver gå vidare i livet, se en annan värld och för att unga vill flytta till större städer med det utbud som de kan erbjuda. Man ser det som bra utifrån tanken att man sedan skall kunna locka tillbaka unga som då är " förädlade individer" som Lotta Svensson uttrycker det i sammanställningen *Vem bygger landet?*. Kommunchefen för Bengtsfors kommun uttryckte det som " jättepositivt att ungdomar flyttar och utbildar sig eftersom det behövs en höjning av utbildningsnivån [i kommunen]" . Sammantaget ger kommunföreträdarna bilden av att det inte är någon idé att försöka få ungdomar att stanna, dels för att de själva ser det som att de inte kan " konkurrera om utbudet med större städer" (Kommunchefen för Karlsborgs kommun), men också för att man som kommun ser att kompetenskraven höjs mer och mer och då måste kommunerna hänga med. Som kommun måste man alltså förbereda ungdomarna så pass väl vad gäller bland annat skolresultat att de vill flytta från kommunen för att studera och skaffa sig erfarenheter. Detta blir då ett slags moment 22 för kommunerna. Samtidigt som de är mycket väl medvetna om vikten av att hålla kvar unga vuxna i sin region för att säkra skatteunderlaget så gäller det att dessa unga vuxna är så

kompetenta att de kan ta de jobb som krävs på orten, vilket de inte kan bli utan att utbilda sig vilket i nuläget innebär att flytta till en utbildningsort. Kommunstyrelsens ordförande, KSO, för Bengtsfors kommun förklarar att Bengtsfors under en längre tid har jobbat med att höja utbildningsnivån i kommunen, och avslutar med att konstatera " och såklart blir det också nu då, paradoxalt, ett problem..., det blir som att vi försörjer storstäderna med kompetenta unga eftersom de ändå flyttar." Att involvera unga i beslutsfattandet är inte något som de åtta kommunföreträdarna tar upp med undantag av kommunchefen för Färgelanda kommun som i en bisats nämner att det finns planer i kommunen " vad gäller den politiska beredningen, som ett ungdomsråd ungefär, för att få med deras tankar" .

6.2 Framtiden för små landsbygdskommuner - liten men naggande god

När det gäller förutsättningar för den egna kommunens framtid ser de intervjuade kommunföreträdarna väldigt olika på de problem eller utmaningar som står för dörren. Vid frågan om det strategiska arbetet i kommunen menar KSO för Färgelanda kommun att hen inte tror att kommunen kommer att finnas kvar i framtiden, " jag tror att vi kommer att se kommunsammanslagningar i framtiden nästan oavsett vad vi som enskild kommun gör" . Svaret uttrycker oro över framtiden, men också en hel del resignation. Samtidigt är det här kanske en väg att gå för den lilla kommunen;

att strategiskt planera för framtiden genom att se den större kommunens kapacitet som det eftersträvansvärda. Utifrån Josefina Sysners resonemang om behovet av att strategiskt planera för en framtid⁷⁶ med mindre kommuninvånarantal blir detta dock ett förenklande av verkligheten genom att det inte adresserar själva problemet. Istället blir det ett resignerande i att uppgående i en större organisation - och ett större område - är lösningen på problemet. KSO för Karlsborgs kommun formulerar snarare sin kommuns framtidsförutsättningar som att det är viktigt att kommuninvånare och företagare har " hjärtat i Karlsborg" . Hen menar att för att kommunen ska bli en plats dit människor väljer att flytta, oavsett om det är unga vuxna som flyttar tillbaka, människor från Stockholm eller nyanlända, så måste platsen Karlsborg upplevas som en god levnadsmiljö. På samma sätt resonerar KSO för Bengtsfors kommun när hen lyfter vikten av att kommunen gentemot sina invånare måste visa att " vi tror på Bengtsfors, vi tror på dig" . Båda dessa politiker pratar också om vikten av att som politiker prata med folk, ha en dialog med kommuninvånarna. Alla dessa sätt att hantera utmaningen med den demografiska förändringen är kortsiktiga strategier, som är nog så betydelsefulla men inte fyller den funktion ett **långsiktigt** strategiskt arbete gör.

⁷⁶ Sysner, Josefina. Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities, 8.

6.3 Kommunernas långsiktiga arbete idag

Hur jobbar då kommunerna långsiktigt strategiskt med den här frågan?

Frågorna för den här studien var formulerade på ett öppet sätt, så att de skulle ge möjlighet för de intervjuade att själva prata om det de ville lyfta fram. Detta lyckades väl vad gäller de frågor som handlade om strategiskt arbete i så måtto att det blev väldigt olika resultat från respektive intervju; svaren på frågorna, men även tolkningen av frågorna skiljer sig mycket åt kommunerna emellan. Däremot handlar dessa svar inte i så stor utsträckning om just gruppen unga och unga vuxna, trots frågornas vinkling åt det hållet (se Bilaga 1), utan har en mer allmän karaktär. Klart var dock att ingen av de fyra kommunerna har någon uttryckligt långsiktig strategi för att hantera den demografiska utvecklingen. Alla åtta stycken kommunföreträdare såg flytten av unga vuxna som ett problem, och som något man som kommun måste lära sig att hantera. Kommunstyrelsens ordförande, KSO, för Bengtsfors kommun uttryckte det som att " det gäller att ha en realistisk bild av kommunen men ändå ha en målbild som siktar framåt" . Ungefär på samma sätt resonerar KSO för Karlsborgs kommun när hen beskriver det som en attitydförändring man måste göra som kommun, att inte bara ägna sig åt att sörja minskningen av befolkning utan jobba med de resurser man har. Det blir en form av självbildaarbete: " det är inte en katastrof att vara en liten kommun men man måste kunna hantera det" . Ämnet befolkningsminskning upplevdes i den här

studien inte känsligt på samma sätt som Emma Söderberg uttrycker i sin redovisning av de intervjuer hon genomfört med kommunföreträdare för tre kommuner i Bergslagen⁷⁷ - ämnet gick att diskutera och resonera kring, om än med viss nedstämdhet. Dock har ingen av de fyra kommunerna intervjuade för den här studien kommit så långt att man har en lokal anpassningspolitik så som Josefina Syssner uttrycker vikten av i rapporten *Politik för kommuner som krymper*. På detta sätt jobbar kommunerna i Västra Götalandsregionen på samma sätt som de i Syssners studie; man ser inte vikten av att ha en långsiktig strategi för krympningen utan jobbar mer kortsiktigt. Orsaken till detta kan vara att man är fast besluten, och kanske också fast övertygad, om att befolkningsminskningen kommer att vända. Att behovet av kreativitet när det gäller frågan om befolkningsminskning är stort visar den fortsatta minskningen av invånarantal – trots de åtgärder som företagits i några decennium redan. Många av företrädarna för de fyra kommunerna i studien för den här uppsatsen uttrycker ett behov av nytänk, och en som formulerar faktiska idéer på hur detta nytänk kan se ut är kommunchefen för Gullspångs kommun när hen lyfter den existerande situation kommunen befinner sig i. Hen pratar om den stora grupp deltidsboende som kommunen har; människor som bor i en storstad och är folkbokförda – det vill säga betalar skatt – i den kommunen men som per definition bor en stor del av året i sin fritidsbostad i Gullspångs kommun. Kommunchefen uttrycker här en framtidsspaning som

⁷⁷ Söderberg, Emma. *loc cit.*

gäller att människor i framtiden kommer att bli mer och mer, kanske till och med så mycket att man bor hälften av sin tid i en mindre, mer naturnära kommun. Hen menar då att det krävs att samhället blir mer flexibelt vad gäller skatt – kanske behövs en ny lagstiftning så att det går att betala skatt på två ställen, 50-50 – och vad gäller skolan, kanske måste skolformen ändras så att det går att gå halva året i den mindre kommunen och halva året i storstaden. " Vi måste gilla läget och skapa möjligheter på lite annorlunda sätt" .

6.4 Platsens betydelse 2.0

Att marknadsföra sin kommun är något alla kommuner i Sverige jobbar med, och det blir tydligt även i intervjuerna för den här uppsatsen att det är något som är viktigt. Det finns dock en viss nyansskillnad i svaren från de intervjuade när det gäller att å ena sidan " stärka varumärket Färgelanda" eller att " jobba för att platsen Karlsborg uppfattas som attraktiv" . Skillnaden kan kanske tyckas liten men det ena är ett marknadsmässigt värde som en plats kan ha, det andra ett helhetstänk där det goda livet står i centrum. Det ena blir alltså statiskt och synen på platsen blir ett utifrånperspektiv, medan det andra istället är något som byggs upp inifrån på ett mer dynamiskt sätt. Åtskillnaden handlar också till viss del om var man som kommunföreträdare lägger sin prioritering; i de individer som man vill ska flytta till(baka) till kommunen eller i de som faktiskt bor där idag. Samma KSO som tidigare uttryckt sig i pessimistiska ordalag om Färgelanda kommuns

framtid lyfter fram att kommunen innevarande år ska hålla medborgardialoger angående den fysiska planeringen i Färgelandas tätorter för att få fram " vad folk vill ha" . Detta för att börja jobba med att göra kommunen mer attraktiv. Kommunföreträdaren lyfter då här fram vikten av att känna av vad de individer som redan bor på platsen önskar se i sin fysiska närmiljö. Åtgärderna här blir antagligen mer av kortsiktig natur men vill man som kommunföreträdare behålla den befolkning man har kvar är detta nog så viktigt.

7 Slutsats

Det finns inga enkla svar på hur den demografiska tillbakagången i befolkningsantal ska hanteras av Sveriges berörda kommuner. Små landsbygdskommuner ställs inför en mängd olika utmaningar när det gäller det kommunala, och regionala utvecklingsarbetet. Ungas flytt från landsbygden är ett aktuellt problem som kommunerna måste hantera för att kunna överleva. Tidigare kommunalrådet i Söderhamn Eva Tjernström menar att talesättet att ungdomarna är vår framtid inte stämmer; ungdomarna är istället del av vår nutid menar hon. Detta stämmer i stor utsträckning och ungdomar och unga vuxna måste finnas med i det politiska arbetet - de måste bli synliga i samhällsdebatten eftersom det som händer där påverkar dem och vad de väljer när det gäller flytta eller stanna påverkar hela samhället och inte

bara individen. För en kommun eller region är det dock av vikt att se bortom nuet och utarbeta strategier och åtgärder som på längre sikt ska kunna hantera problemet med avfolkningen.

7.1 Vikten av **långsiktiga** strategier

För att kunna hantera avfolkningsproblematiken behövs strategier på olika nivåer i samhället och på olika lång sikt. Självklart behövs strategier som gör att kommuninvånarna känner att de blir sedda, och att deras behov tillgodoses. En satsning på skolan är en politisk strategi som finns med på både kort och lång sikt, medan en ombyggnad av simhallen kan ses som en mer kortsiktig strategi. Vikten av långsiktiga strategier för att hantera befolkningsminskningen kan dock inte övervärderas – och detta gäller då inte bara en anpassningspolitik som är fokuserad på att hantera problemet, utan en politik som lyfter sig över svårigheterna och ser möjligheterna. För att kunna fortsätta att finnas kvar som kommun i framtiden – om det är vad man som kommunföreträdare strävar efter – måste man se ett större perspektiv, och kanske lyssna ännu bättre efter vad folk i ens område vill ha. De krympande kommunerna måste lära sig att se " problemet" med minskande invånarantal som en tillgång för att på sikt kanske kunna vända den utvecklingen. Att bara ha tillväxt som det enda målet kommer att styra in kommunen på ett spår som det dels blir svårt att styra ifrån och dels inte ger tillräckligt med lösningar. När tillväxt ses som det stora övergripande målet

blir människor som av någon anledning inte kan bidra till denna bara en belastning. Fastboende pensionärer blir mindre värda än besökande turister, trots att de förstnämnda bidragit till regionen i förfluten tid.

7.2 Kreativitet efterfrågas – hos kommun och stat

Vidare måste små landsbygdskommuner, och mindre landsbygdsregioner tänka i nya banor, kommunen kanske måste locka med andra saker än den gjort tidigare. Vissa av de intervjuade kommunföreträdarna i den här studien har förstått detta, de jobbar aktivt med att tänka på nya sätt och samtidigt bejaka och lyssna in de invånare som redan bor i kommunen. Kommunerna måste tänka nytt på flera områden, kanske i linje med Gullspångs kommunchefs idéer om deltidsboende, för att hantera den minskning av invånarantal som sker – och, som det verkar, kommer att fortsätta att ske. Kan man som kommunföreträdare höja sig över tillväxttanken och försöka se avfolkningen som en möjlighet istället för ett problem har man öppnat för en rad nya idéer som annars inte går att se.

Ur ett nationellt perspektiv är möjligen avfolkningen av landsbygden ett mindre problem än den snabba urbaniseringen – i alla fall sett ur ett tillväxtperspektiv. Urbaniseringen presenterar fler problem – med fler individer inblandade – i närtid. De problem en landsbygdskommun har med en smygande befolkningsminskning ger heller inte samma stora uppslag i media som alla de tusentals människor som inte har någonstans att bo i Stockholms

innerstad. Dock är bostadsbristen mer eller mindre en faktor av avfolkningen. Kan man arbeta med befolkningsminskningen i kommuner utanför storstadsregionerna har man besparat sig en del problem som följer med urbaniseringen i form av just bristen på bostäder, den myckna markexploateringen som ofta sker på värdefull jordbruksmark eftersom de större städerna ligger belägna just där marken är som bördigast, och även sådana problem som har med överutnyttjande av exempelvis grön- och naturområden beroende på mängden människor koncentrerade till samma plats. Kan staten och kommunerna jobba tillsammans för en (mer) fungerande landsbygdspolitik är mycket vunnet vad gäller stadens hållbarhetsproblem också.

8 Metodkritik och framtida forskning

Vidare forskning i ämnet landsbygdens avfolkning är nödvändig för att förstå de drivkrafter och beslut som gör att människor väljer att flytta från landsbygden till staden, eller väljer att stanna i storstaden istället för att flytta ut till en landsbygdskommun. Forskningen behöver ske både på en makronivå, med jämförelser mellan olika delar av världen och Sverige, och på en mikronivå med undersökning av ett specifikt område. Dessutom behöver området anpassningspolitik beforskas ytterligare, för att däri kunna finna en väg ut ur den rundgång som landsbygdsdebatten ofta hamnar i. Forskningen

skall helst vara praktiskt anknuten för att få största möjliga inblick i problematiken, och dessutom kunna ge största möjliga avkastning i form av kunskap till det studerade området.

Vid tillkomsten av denna uppsats var det just denna rundgång som lurade i periferin under nästan hela perioden; och som tillslut hotade att uppsluka texten helt. För att förhindra detta hade varit önskvärt att studierna av bland annat anpassningspolitik hade dykt upp före intervju-sessionerna inleddes. Vidare hade intervjuerna mått väl av fysiska möten, något som på grund av antalet intervju-personer och tidspress inte var möjligt. Kanske hade detta kunnat avhjälpas med en tvådelad intervju med varje person - först en intervju för att fastställa läget i respektive kommun, sedan ytterligare en för att dyka djupare i frågan.

Efterord

Efter att denna uppsats skrivits klart och presenterats, kom jag i mitt arbete på min praktikplats i kontakt med två personer som utfört ett projekt på uppdrag av Skaraborgskommunalförbund⁷⁸. Projektet startades upp med en förstudie 2013 och etablerade under åren 2014 och 2015 *Strukturbild Skaraborg*, som förutom att resultera i en rapport dessutom har vunnit politisk bärkraft. Projektet drivs nu vidare och håller under hösten 2016 på att etablera ett samhällskollegium i Skaraborg – en del av den sjudelade strategin för nätverksstaden Skaraborg.

Att denna vision för området Skaraborg existerade var inte något som någon av mina fyra informanter från sagda område berättade om i respektive intervju. Trots att det är en både nyss antagen och långsiktig strategi för att utveckla området där kommunerna Karlsborg och Gullspång ingår. Strategin är nytänkande och bygger på forskning då projektledaren samtidigt varit anställd som doktorand på Chalmers, Göteborgs Universitet. Projektet är dessutom delfinansierat av Tillväxtverket vilket tyder på ett nationellt intresse.

Jag kan bara spekulera i bristen på intresse hos mina informanter; kanske har man inte förstått vikten av denna typ av **långsiktiga, gemensamma** strategier och visioner för landsbygdskommunernas överlevnad. Eller så tycker man helt enkelt inte att *Strukturbild Skaraborg* är en bra strategi för området. Jag för

⁷⁸ Skaraborg var tidigare ett eget län men ingår numera i Västra Götalands län. I Skaraborgs kommunalförbund ingår 15 kommuner.

min del hoppas innerligt att detta kommer att vända nu när projektet går vidare med en mer praktisk ansats. De senaste decennierna har de åtgärder man gjort i landsbygdskommunerna inte gett någon större effekt - så varför inte prova något nytt?

9 Referenser

9.1 Vetenskapligt

Amcoff, Jan. Vad händer med landsbygdens befolkning?. I *Ska hela Sverige leva?*, Birgitta Johansson (red.), 71-81. Stockholm: Forskningsrådet Formas, 2008.

Krag Jacobsen, Jan. *Intervju, konsten att lyssna och fråga*, uppl. 1:16, Lund: Studentlitteratur AB, 1993.

Kåks, Helena. Ung och fri?. I *Vem bygger landet?*, Peter Möller (red.), 15-26. Vilnius: Gidlunds förlag, 2011.

Muilu, T. & Rusanen, J. Rural young people in regional development: The case of Finland 1970-2000. *Journal of rural studies* no. 19 (2003): 295-307.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0743016703000032> (hämtad 29 mars 2016).

Nätverket Doing rural. Insikt och utsikt - unga i den regionala utvecklingen. I *Vem bygger landet?*, Peter Möller (red.), 130-136. Vilnius: Gidlunds förlag, 2011.

Rüdiger, Jytte. För att skapa stolta unga behöver vi stolta vuxna först!. I *Vem bygger landet?*, Peter Möller (red.), 59-68. Vilnius: Gidlunds förlag, 2011.

Svensson, Lotta. Ungdomars bristande intresse för lokal utveckling – en självuppfyllande profetia?. I *Vem bygger landet?*, Peter Möller (red.), 26-39. Vilnius: Gidlunds förlag, 2011.

Svensson, Lotta. *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Diss. Linköpings Universitet, 2006.

Syssner, Josefina. Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities. *Journal of Depopulation and Rural Development Studies* no. 14 (2015): 8-27.
http://www.ceddar.org/content/files/articulof_386_03_Ager-20-01-Syssner.pdf
(hämtad 27 juni 2016).

Söderberg, Emma. *Swedish rural depopulation – How do rural municipalities counteract depopulation and stagnation?*. Master' s thesis, Sveriges lantbruksuniversitet, 2015.

Tjernström, Eva. Att vara vuxen nog att tänka ungt. I *Vem bygger landet?*, Peter Möller (red.), 39-49. Vilnius: Gidlunds förlag, 2011.

Westholm, Erik. Vad menas egentligen med landsbygd?. I *Ska hela Sverige leva?*, Birgitta Johansson (red.), 49-58. Stockholm: Forskningsrådet Formas, 2008.

9.2 Rapporter

Ds 2013:19. Statsrådsberedningen. *Svenska framtidsutmaningar - Slutrapport från regeringens framtidskommission.*

<http://www.regeringen.se/contentassets/c709bf195f8a48278ec51d02cdbc82cf/framtidskommissionens-slutrapport-svenska-framtidsutmaningar> (hämtad 24 april 2016).

SOU 2000:87. Rapport. *Regionalpolitiska utredningens slutbetänkande.*

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2000/09/sou-200087/> (hämtad 2 maj 2016).

SOU 2003:29. Rapport. *Mot en ny landsbygdspolitik.*

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2003/04/sou-200329-/> (hämtad 24 maj 2016).

Syssner, Josefina. Rapport CKS rapportserie. *Politik för kommuner som krymper.* www.liu.diva-portal.org (hämtad 27 juni 2016).

Glesbyggsverket. Rapport. *Landsbyggsdefinitioner i Sverige och andra länder.*

<https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.4258ed2314e1fb3261236197/1435231055716/landsbyggsdefinitioner-i-sverige-och-andra-lander-08.pdf> (hämtad 24 maj 2016).

Statistiska centralbyrån. Demografiska rapporter 2012:2. *Sveriges framtida befolkning 2012-2060*.

http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0401_2012I60_BR_BE51BR1202.pdf, (hämtad 4 april 2016).

9.3 Webbsidor

Boverket. Vision för Sverige 2025: En urbaniserad värld. 2016.

<http://sverige2025.boverket.se/en-urbaniserad-varld.html> (hämtad 29 mars 2016).

Statistiska centralbyrån. Urbanisering – från land till stad. 2016.

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Urbanisering--fran-land-till-stad/ (hämtad 4 april 2016).

Statistiska centralbyrån. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015. 2 feb 2016. <http://www.scb.se/sv_/>, hämtad 4 april 2016.

Västtrafik. Reseplaneraren. 3 juni 2016. <http://reseplanerare.vasttrafik.se> (hämtad 4 juni 2016).

9.4 Tidningsartiklar

Johansson, Lars Anders. Landsbygdens avfolkning – något att glädjas åt. *SVT Nyheter Opinion*. 13 november 2013.

<http://www.svt.se/opinion/landsbygdens-avfolkning-nagot-att-gladjas-at>
(hämtad 4 april 2016).

Parlamentariska landsbygdskommittén. Statens snabba reträtt från landsbygden måste bromsas' . *DN Debatt*. 31 mars 2016.

<http://www.dn.se/debatt/statens-snabba-retratt-fran-landsbygden-maste-bromsas/> (hämtad 6 april 2016).

9.5 Muntliga källor

Mellander, Charlotta; professor i nationalekonomi vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping. Telefonsamtal 12 april 2016.

Kommunstyrelsens ordförande (KSO) och kommunchefen (KC), Bengtsfors kommun. Telefonintervju 13 maj respektive 11 maj 2016.

KSO och KC, Färgelanda kommun. Telefonintervju 26 april respektive 12 maj 2016.

KSO och KC, Gullspångs kommun. Telefonintervju 3 maj respektive 2 maj 2016.

KSO och KC, Karlsborgs kommun. Telefonintervju 28 april respektive 2 maj 2016.

9.6 Bilder

Figur 1.1

Urbaniseringen i Sverige

Svanström, Stefan. Statistiska centralbyrån, *Urbanisering – från land till stad* [illustration]. 2016. < http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Urbanisering--fran-land-till-stad/ >, (hämtad 4 april 2016).

Figur 3.1

OECD:s indelning av glesbygd och landsbygd i EU

Glesbygdsverket. *Landsbygdsdefinitioner i Sverige och andra länder* [illustration]. 2008.

<<https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.4258ed2314e1fb3261236197/1435231055716/landsbygdsdefinitioner-i-sverige-och-andra-lander-08.pdf>>, (hämtad 24 maj 2016).

Figur 3.3

Antalet inrikes flyttningar 2011 efter kön och ålder

Boverket. *Vision för Sverige 2025: En urbaniserad värld* [illustration]. 2016.

<<http://sverige2025.boverket.se/en-urbaniserad-varld.html>>, (hämtad 29 mars 2016).

Figur 5.1

Västra Götalandsregionens placering i Sverige

Pantzare information AB. Västra Götalands län [illustration]. Regionfakta. *Västra Götalands län – Fakta och perspektiv*. 2016.
<<http://www.regionfakta.com/Vastra-Gotalands-lan/>>, (hämtad 24 maj 2016).

Figur 5.2

Västra Götalandsregionens 49 kommuner

Trivector. *Kartläggning av cykelvägnätet i Västra Götaland* [illustration]. 2016.
<<http://docplayer.se/6900563-Kartlaggning-av-cykelvagnatet-i-vastra-gotaland.html>>, (hämtad 24 maj 2016).

Figur 5.3

Folkmängd i Bengtsfors mellan åren 1995 och 2015

Statistiska centralbyrån. *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015* [diagram och tabell]. 2016.
<http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/?rxid=1270ca7e-40a1-477f-aaba-6abc4317bd79>, (hämtad 4 april 2016). Bearbetad statistik av författaren.

Figur 5.4

Folkmängd i Färgelanda mellan åren 1995 och 2015

Statistiska centralbyrån. *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015* [diagram och tabell]. 2016.
<http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/?rxid=1270ca7e-40a1-477f-aaba-6abc4317bd79>, (hämtad 4 april 2016). Bearbetad statistik av författaren.

Figur 5.5

Folkmängd i Gullspång mellan åren 1995 och 2015

Statistiska centralbyrån. *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015* [diagram och tabell]. 2016.

<http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/?rxid=1270ca7e-40a1-477f-aaba-6abc4317bd79>,

(hämtad 4 april 2016). Bearbetad statistik av författaren.

Figur 5.6

Folkmängd i Karlsborg mellan åren 1995 och 2015

Statistiska centralbyrån. *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015* [diagram och tabell]. 2016.

<http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/?rxid=1270ca7e-40a1-477f-aaba-6abc4317bd79>,

(hämtad 4 april 2016). Bearbetad statistik av författaren.

Figur 6.1

Anpassningspolitik och tillväxtpolitik

Syssner, Josefina. *Politik för kommuner som krymper* [illustration]. 2016. <

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Urbanisering--fran-land-till-stad/>, (hämtad 4 april 2016).

10 Bilagor

10.1 Frågor, kommunintervjuer

- Jag kommer att börja med att ställa några frågor om avfolkning: Hur ser ni på avfolkningen i er kommun? Ser ni det som ett problem, och i så fall varför? Hur ser ni på att unga (unga vuxna mellan 19 och 35 år) flyttar från er kommun?
- Jag kommer nu att ställa några frågor om strategier eller åtgärdsprogram och börjar med de kortsiktiga: Vad har kommunen för kortsiktiga strategier/åtgärdsprogram för att hantera problematiken med avfolkningen, och då specifikt ungas flytt från landsbygden? Vad har er kommun för långsiktiga åtgärdsprogram eller strategier för att hantera problemet? Kan du ge några specifika exempel på något kortsiktig respektive långsiktig strategi?

